

KERTINĖ PARAŠTĖ

Tarptautinis filmo festivalis New York'e

Pamėgdžiodama Lietuvos ūki, Respublikos kino pramonė grimzta į krizę — išgaravo finansai, pradingo buvusios Sovietijos rinkos, Lietuvos žiūrovai pabėgo į meksikietiškus serialus, hollywoodišką kičą ar pornografinę gimnastiką. Tikėtai dokumentinės juostos, asmeniškai ir poetiniai komentarai tebelauko iškelę galvas virš vandens.

Pro celiulioidinės Lietuvos kino ašaras pažvelgę į praėjusį rudenį New York'e įvykusį Tarptautinį filmo festivalį, matome, kad ir pasaulio ekranuose padėtis nelinksma. Kai kur — nervinga kaita, daug kur — nuosmūkis.

Kokios to „nuosmūkis“ žymės? Štai pagrindinis Jungtinių Amerikos Valstybių įnašas į festivalį. „Naktis ir miestas“. Jame mato me vieną talentingiausių Amerikos filmo aktorių, Robert De Niro; filmo technika žvilga. Bet visa tai dengia didelę tuštumą, jau šimtą sykių matytą, iš naujo permontuotą istoriją apie New York'o padugnes. Tokie filmai gaminami automatiškai, kaip dešros, be jokio vidinio impulso ar meninio polėkio, nes pasaulinėje rinkoje viešpatuojančiam Hollywoodui ją reikia užpildyti vis naujais gaminiais.

Šiame festivalyje rikiavosi daug parodijų. Kanadietis režisierius Guy Maddin atkuria ankstyvojo šimtmečio vokiečių ekspresionistinio filmo pasaulį — po graži, tartum paveikslukas, Alpių miestelio paviršiumi, kaip freudiški kirminai, knibžda visokie kompleksai. (Kai išsenka originalios idėjos, imama maitintis kūrybingesnių periodų formomis — ir, drauge, iš jų juoktis.) Greta parodijos ir ironijos žygiuoja šokas: belgų filme „Žmogus įkanda šuni“ dokumentinio filmo kūrėjų pretenzijos — paties filmo sutapatinimas su „tikrove“ — privedamos prie kraštutinių išvadų: „tikroviškai“ dokumentuoti masinį žudiką, filmo filme gamintojai patys pradeda mėsinėti žmones.

Iš kelių filmų dvelkia madinga „postmodernistinė“ vėsuma. Jų kūrėjai laikosi atokiai nuo savo veikėjų ir siužetų. Taip Aki Kaurismaki, pagarsėjęs suomių filminkas, perkelia Musset ir Puccini „Bohemą“ į šių dienų Paryžių — išjungia operą, sentiment-

talumą ir patį jausmą. Išdava — idomus, bet labai šaltas, ironiškas žaismas.

Ar kiną atgaivins švieži impulsai iš Azijos, Afrikos, ar Pietų Amerikos? New York'o festivalis tam neteikia daug vilčių. Produktiviasia filmų gamintoja, Indija atsiuntė katastrofiškai nevykusią Dostojevskio „Idiotų“ adaptaciją, kuri pasižymi mėgėjiška vaidyba ir beprasmišku Dostojevskio teksto įbrukimu į dabartinę Indiją.

Praėjusiais dešimtmečiais tokiuose festivaliuose svarbią vietą užimdavo Vidurio bei Rytų Europos filmai. Geriausiuose lenkų, čekų ar vengrų kūriniuose etinis imperatyvas ir tautinis, pilietinis užsilaikavimas derinosi su rafinuota estetika. Sugriuvus totalitarinei imperijai, Vidurio-Rytų Europos kinas neteko ir savo didžiojo varžovo, ir kovos už laisvę variklio, ir finansinių pamatų.

Šios naujos padėties pavyzdys yra festivalyje rodytas prancūzų filmas „Olivier, Olivier“. Jo režisierė, lenkė Agnieszka Holland, savo amatą išmoko audringais lenkų kino žydėjimo metais, kaip Andrzej Wajda asistentė. Dabar ji kuria užsienyje. Kaip ir „Solidarumo“ laikais, jos pagrindinė tema yra Blogis, bet Blogio arena jau nebe tauta ar visuomenė, o šeima — nebe Lenkijoje, o Prancūzijoje. Režisierė išradinai derina įvairius filmo žanrus — melodramą, detektyvą, psichologizmą, ir antgamtinius motyvus, bet filmo skonis ne tiek „lenkiškas“, kiek tarptautinis.

Ir vis dėlto Rytų Europa New York'o festivaliui padovanojo vieną įdomiausių jo filmų. Dvidešimt metų užsienyje išgyvenęs rumunų režisierius Lucian Pintilie iš Rumunijos chaoso ir skurdų sukūrė ir eiliniam žiūrovui, ir meno bei prasmės reikalaujančiai publikai įdomų filmą apie paskutiniąsias Ceausescu diktatūros dienas. Savo šalies košmarą ir siaubą jisai pavaizduoja kabaretiniu stiliumi, juodu humoru. Filmo vyriausi veikėjai — buvusio saugumiečių pulkininko dukrė ir tironijai nepasidavęs daktaras — žmogiški ir patrauklūs. Filmo pavadinimas, „Ažuolas“, simbolizuoja negesusių rumunų viltį.

Tiesos alkis ir būsena virš ideologijų

Broniaus Radzevičiaus apysakos
„Pumpuras“ fragmentai

PETRAS MELNIKAS

Lietuvoje didelio rašytojo vardą pelnęs Bronius Radzevičius, „prustiškai“ pridėjęs pirštą prie savo gyvenimo, mirė 1980 metais, palikęs fragmentų apysakai „Pumpuras“ (Pergalė 1990 Nr. 12). Šiame kūrinyje, kaip vienoje vietoje autoriaus 1979 metais išleistame romane *Priešaušrio vėškeliai* sakoma, nepasigendame to, „kas tikrai svarbu, kas esmingiausia“. Fragmentus, ne užbaigtą apysaką sunkoka apibūdinti. Dominuoja joje tačiau ta pati autoriaus daugiausluksnio sakinio konstrukcija, rašymo vertė ir meniškumas.

„Pumpuro“ tema yra vokiečių okupacija Lietuvoje. Autorius Bronius Radzevičius, gimęs 1940 metais sąmoningai okupacijos laikų dar, aišku, negalėjo išgyventi, tad rašydamas jis stengiasi į tą laikotarpį įsijausti, įsigyventi savo būdu, kartą net pabrėždamas, kad vieną pokalbį „sukūrė mano vaizduotė“. Visa apysaka — vaizduotės kūriny. Apysakos veikėjas profesorius Pumpuras joje, kaip Vincent Van Gogh, poetizuoja skaudžiąją karo būtį, ji kankina „tiesos alkis“, ir jis jaučia, jog jis vienintelis šiek tiek „praskleidė uždaną“ į tiesą. Jis — virš visų ideologijų, o lietuviai, kurie bent kiek simpatizavo istorijoje germanams, Pumpurui, kurio žmonos motina buvo žydė, visi iki vieno yra karikatūros. Apysakoje nepaliečiama Lietuvos laikinosios vyriausybės per vokiečių okupaciją atstatymas, pagrindžio veikla prieš vokiečius, įkaltą iš Lietuvos kančia Stutthof'o koncentracijos lageryje prieš karo galą; gal tuo laiku, kai ji buvo rašoma, tos temos buvo tabu. Pumpurui egzistuoja tik dvi Vokietijos: viena, kurią patyrė, prieš karą Vokietijoje studijuodamas, ir kita — žiauri jos vedamame kare, milijonų mirčių ir mirties kamerų

Kaip už Lietuvą nemažiau skurdžiai ir dar labiau susiskaldžiusiai Rumunijai pavyko įžengti į pasaulinį ekraną be didesnių estetinių ar filosofinių kompromisų? Receptas toksai: Rumunijos scena, užsienio kapitalas užsienyje (Prancūzijoje) pagarsėjęs režisierius, veiksmo ir itampos kupinas (bet ne lėkštas) scenarijus. Gal tokiu receptu galės pasinaudoti ir Lietuvos filmo kūrėjai.

kž

Vokietija; žydų naikinimas ypač išryškintas.

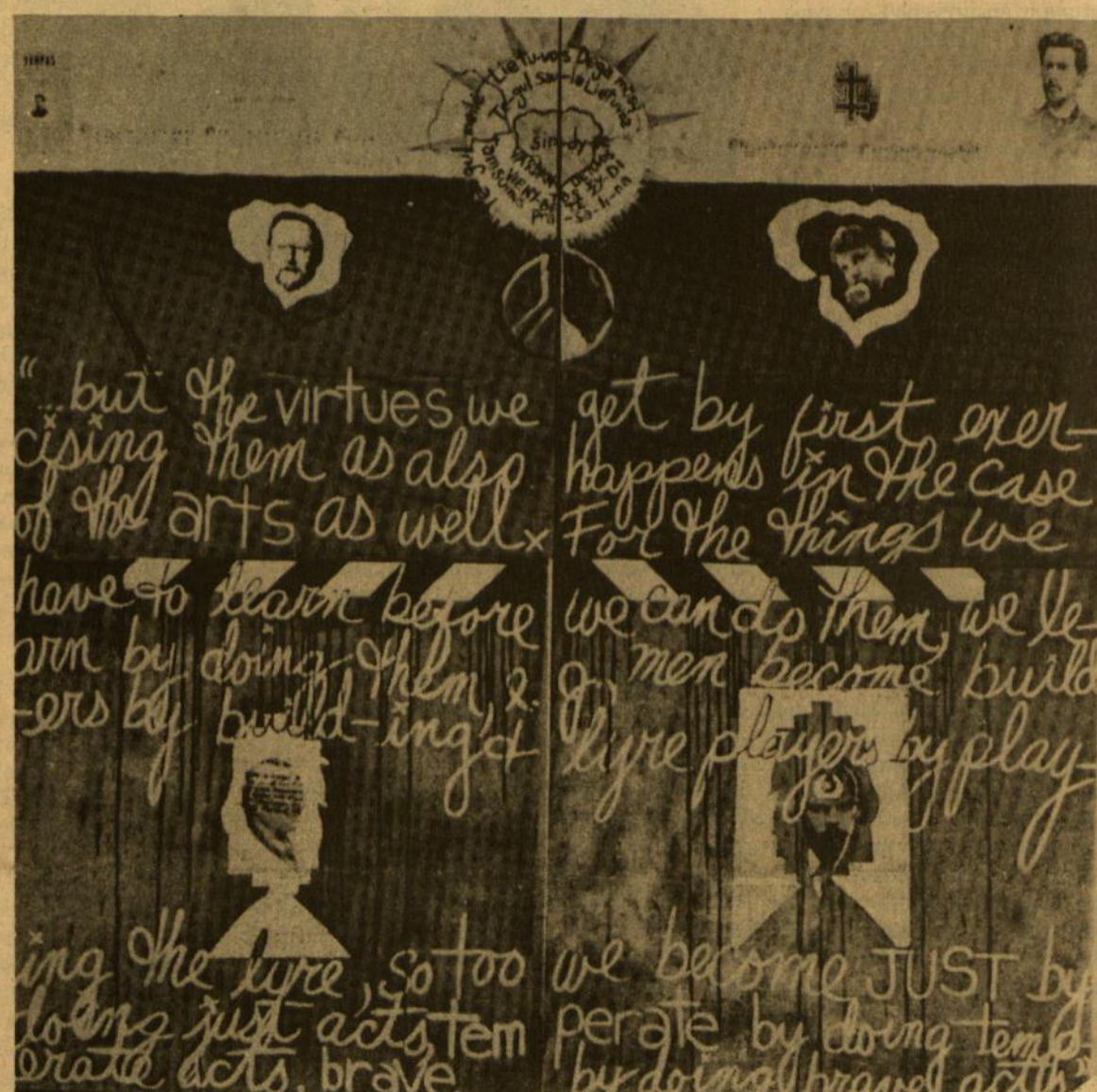
Retkarčiais paberti fragmentai užgriebia to laiko atmosferą Lietuvos provincijoje. Vokiečiai ką nors nušauna gatvėje. Pumpuras šnekasi su išsilavinusiu vokiečiu kareiviu. Šis jam padovanoja poezijos tomelį; nors jis atrodo draugiškas, bet yra šaltas ir neprieinamas. Gimęs Pumpuro sūnui, profesorius užėina į vaitinę, pas išsigandusią jos savininkę žydę. Pumpuras ima neapkęst žmonių, kai iš žydų atimamos jų krautuvėlės. Mato kareivių gatve varomą žmonių būrelį. Kažkas sako: „O ko jų taip gailėtis?“ Sukrėstas, Pumpuras daugiau nebegeria atsidėti kūrybai.

Štai žmonių sušaudymai prie kapinių; už ką? Galvoja Pumpuras, kad šimtmečiais atėdavo germanų gaujos niokoti šį gražų, taikų kraštą. O kai karas jau pralaimėtas, žmonės iš iniršio puola savo artimus, žmonės gyvena baime: areštų, išvežimų į Vokietiją, paėmimų į frontą. Visa, ką tuo laiku darytų mažos šalies vyriausybė, Pumpurui yra niekinga. Vyriausybė turi paisyti didžiųjų valstybių menkiausių užgaidų. Gal todėl viešai girdėti tiek patos.

Stebėtina, kaip Pumpuras nenkenčia visų savo pažįstamų. Štai jis keletą dienų pas tėvus kaimė. Ten turtinam Derviniui sugrąžintos rusų buvusios atimtos jo senosios žemės. Pumpurui keista, kaip tas dabar tvarko ir valo savo žemes nepaprastu uolumu. Apie Daukintį, seniau gavusį dalį jo žemių, Dervinis sako: „Ne jų čia buvo žemės“. Mano. Niekšai“. Ar matė Dervinis, kaip skurdžiai Daukintis gyvena? Atsakymas: „O kas man“. Apsilankęs Namisėda Pumpurui nuoširdus, bet iš saktumo, silpnumo; melagis ir lapė.

Šneka Pumpuras su Vanagėliu. Tas — uolus, enciklopedistas, su ironija žiūri į visus, kurie žūva, blaškosi. O minia mato tik save, persiėmusi medžiaginių gėrybių aistra. Užėjo sutinka buvusį jaunąlietuvį. Tas veiklus skundikas, aktyvus veikėjas Pumpurui sako: „Man perduota jūsų byla, reikalai nepavydėtini. [...]Jūs sušaudys.“ Nežinia, už ką.

Štai susitinka Pumpuras Beržinį, laikantį save komunistu, mastanti abstrakčiai, veržlų, energingą, vis norintį veikti. Pumpuras galvoja: manyje nėra išankstinės pozicijos ir atsiribojimo nuo kitų. Chirurgui ir dvasininkui svarbi tiesa. Kokiam dievui aš telkiu visas žinias ir išvadas? Tiesa, kurios ieškau, nenori niekam tarnauti, pasakoją jis Beržiniui. Bet nepatinka jam ir Beržinio konkretumas, primityvumas, net brutalumas, jėgos pozicija. Beržiniui reikia viršaus, ne tiesos; jis tendencingas. O aš? Kažkas Pumpurą buvo vadinęs šventeiva. Tačiau jo kūdikiui sulaukus šešių mėnesių, Pumpuras nenori, kad sūnus pakartotų jo pilką, nykų gyvenimą,

Banguolė Raugaitė

Cardinal Virtues, 1992
Akrilis, mišri technika, 6' x 6'3"

Iš kasmetinės išieivijos lietuvių dailės parodos „Dailė '93“, vykstančios nuo sausio 22 iki sausio 31 dienos Čiurlionio galerijoje, Čikagoje.

prieitų prie jo suvokimo ribos, išspausdintų? Pumpurui nepatinka, kad šie tiesiog verčia, sakdami: privalai! Pumpuras — menininkas. Yra menas! Juo išmiško. Gal spausdavė ką nors garsėjo, ne doru vardu. Bet

prieitų prie jo suvokimo ribos, išspausdintų? Pumpurui nepatinka, kad šie tiesiog verčia, sakdami: privalai! Pumpuras — menininkas. Yra menas! Juo išmiško. Gal spausdavė ką nors garsėjo, ne doru vardu. Bet

prieitų prie jo suvokimo ribos, išspausdintų? Pumpurui nepatinka, kad šie tiesiog verčia, sakdami: privalai! Pumpuras — menininkas. Yra menas! Juo išmiško. Gal spausdavė ką nors garsėjo, ne doru vardu. Bet

Rimas VisGirda

Be pavadinimo, 1992
Keramika, 31" aukščio

Iš kasmetinės išieivijos lietuvių dailės parodos „Dailė '93“, vykstančios nuo sausio 22 iki sausio 31 dienos Čiurlionio galerijoje, Čikagoje.

Šiame numeryje:

Tarptautinis filmo festivalis New York'e • Broniaus Radzevičiaus (1940-1980) nebaigtoji apysaka • Dr. Algirdui Maciūnui — aštuoniasdešimt metų • Nijolės Jankutės „Atvirukai iš miestelio, kuris buvo mano“ • Levo Karsavino (1882-1952) sonetai

Dr. Algirdo Maciūno aštuoniasdešimtys metų sukakčiai

JUOZAS MEŠKAUSKAS

Dr. Algirdas Maciūnas gimė 1913 metais sausio 10 dieną Papilės miestelyje, Lietuvoje. Jo tėvas dr. Juozas Maciūnas tuo metu buvo apskrities gydytojas. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, dr. Juozas Maciūnas buvo mobilizuotas ir rusų armija, kaip gydytojas su pulkininko laipsniu, ir su savo šeima turėjo pasitraukti į Rusiją, kur teko gyventi įvairiuose miestuose. 1918 metais visa šeima grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Linkuvoje. Dr. Juozas Maciūnas ten vertėsi gydytojo praktika ir taip pat įsijungė į lietuvišką kūrybinį darbą. Jis kartu su kun. Liudviku Šiaučiu suorganizavo Linkuvos gimnaziją, kurią jo sūnus Algirdas baigė 1930 metais. Baigęs gimnaziją, Algirdas Maciūnas tais pačiais metais įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto medicinos skyrių, kurį baigė ir gydytojo diplomą gavo 1936 m. sausio 16 d. Taigi šių metų sausio mėnesį Algirdas Maciūnas švenčia dvidešimt metų amžiaus ir 57 metų nuo gydytojo diplomo gavimo.

Nuo 1936 iki 1937 metų Algirdas Maciūnas atliko tarnybą kariūnu aspirantu Karo mokykloje, gaudamas jaunesniojo leitenanto laipsnį. 1937 metais dr. Algirdas Maciūnas Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto profesorių tarybos buvo išrinktas jaunesniojo asistentu prie chirurgijos katedros ir chirurginės klinikos. Tuo metu chirurgijos katedros ir klinikos vedėju buvo profesorius Aleksandras Hagentornas. Jis turėjo du vyresnius asistentus: dr. Vladą Kuzmą ir dr. Vincą Kanauką. Dr. Kuzma turėjo docento laipsnį, o dr. Kanauka privadocento. Visai chirurgijos klinikai vadovavo profesorius Hagentornas, o jo padėjėjai dr. Kuzma ir dr. Kanauka tą skyrių buvo pasidaliję pusiau. Jaunesniųjų asistentų, besiruošiančių chirurgijos specialybei, dalis dirbo su dr. Kuzma, kita dalis su dr.

Dr. Algirdas Maciūnas

Kanauka. Dr. Algirdas Maciūnas dirbo docento dr. Vlado Kuzmos priežiūroje ir jo mokomas.

Profesorius dr. Vladas Kuzma buvo geras diagnostikas, labai geras chirurgas, mokslininkas ir visuomenėje populiarus asmuo. Tad dr. Algirdas Maciūnas turėjo gerą chirurginę mokyklą. Jis su Kuzma operuodavo ne tik klinikoje, bet asistavo Kuzmai jo privačioje ligoninėje, taip įgydamas labai gerą chirurginį pasiruošimą. Vladas Kuzma, darydamas operacijas, turėjo greitą orientaciją, greitą ir gražią techniką. Jis savo pacientą mylėjo ir gerbė ne tik kaip ligonį, bet ir kaip žmogų. Visas tas savybes dr. Algirdas Maciūnas iš dr. Kuzmos yra pasisavinęs. Jis taip pat yra geras diagnostikas, gerai operuoja, turi gražią techniką, o taipgi greitą orientaciją. Algirdui Maciūnui ligonis nėra tik kažkoks objektas, turintis apendicitą ar

skrandžio vėžį; jis jam yra asmuo su visomis žmogiškomis savybėmis, jis jį operuoja, globoja ir juo rūpinasi. Kuzma ir Maciūnas kaip gydytojai panašūs, bet jų charakteriai skirtingi. Kuzma prie ligonio priedavo energingai, išdidžiai, galima sakyti, su pompa. Atlikęs savo darbą prie ligonio, su tokia pat pompa nuo jo ir nueidavo. Kuzma, kur jis bebūtų — palatoje prie ligonio lovos, universiteto auditorijoje, koridoriuje, gatvėje ar autobuse — visų ir visur būdavo pastebimas. Algirdas Maciūnas prie ligonio priedavo kukliai, taip pat gerai atlikęs darbą kaip ir Kuzma, nuo ligonio nueidavo taip pat kukliai. Maciūnas mėgo ligonį, bet nemėgo pompas.

1941 m. rugpjūčio 1 d. dr. Algirdas Maciūnas Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto tarybos išrenkamas vyresniojo asistentu. Profesorius Vladas

Kuzma jam paveda mokyti ir globoti jaunesnius asistentus, kaip Teodorą Šiurkų, Savicką ir kitus. Bet po trumpo laiko, 1942 m. birželio 8 d., profesorius Kuzma gauna širdies priepuolį ir staiga miršta. Medicinos fakulteto profesorių taryba dr. Algirdą Maciūną paskiria Pirmosios chirurginės klinikos ir katedros vedėju ir taip pat jam paveda dėstyti kai kuriuos chirurgijos kursus.

Dr. Algirdas Maciūnas, būdamas jaunesniojo ir vyresniojo asistentu Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultete, pradėjo ruošti ir medicinos moksliniam darbui. Parašė šias studijas:

1. Erysipelas gydymas prontosoliu. *Medicina*, 1938, Nr. 8.
2. Funkciniai pakenkimai po išnirimų. *Medicina*, 1939, Nr. 10-11.
3. Skrandžio bei dvylikapirštės žarnos prakiurimų gydymas. *Medicina*, 1940, Nr. 8-9.
4. Fibromykomata cutis in regione deltoidea sin. *Medicina*, 1942, Nr. 6.
5. Flegmone thoracis ex osteomielitide costal. *Medicina*, 1942, Nr. 6.
6. Vaikų fractura humeri su pracondylic. *Medicina*, 1943, Nr. 5-6.

Dr. Algirdas Maciūnas 1940 metų pavasarį išlaikė daktarato egzaminus ir pradėjo ruošti disertaciją. Jis sėkmingai vadovavo klinikai ir sklandžiai dėstė jam pavestą kursą. Savo pareigas eidamas, jis jautė didelę atsakomybę. Jis taip pat gražiai globojo ir mokė tos katedros ir klinikos jaunesnius asistentus. 1944 metų pradžioje tam tikrų vokiečių okupacinių įstaigų spaudžiami Švietimo tarėjai dr. Germanas ir Medicinos fakultetas turėjo priimti gydytoją Kazį Pautienį, kuris buvo paskirtas į Pirmąją chirurginę katedrą ir kliniką, kuriai vadovavo dr. Algirdas Maciūnas. Jis jam pavedė vieną palatą (septintąją klinikos dalį), kurioje Kazys Pautienius dirbo kaip gydytojas-chirurgas.

Vokiečiams karą pralaimint, 1944 metų vasarą artėja rusų armija ir jau apšaudo Kauną. Daugelis lietuvių, komunistų jau gerai pažinusių, pirmojo sovietmečio laiku į kalėjimus uždarytųjų giminės, išvežtųjų į Sibirą giminės ir aplamai sovietinį terorą išgyvenusieji, palieka viską ir traukiasi iš savo krašto, iš savo tėvynės į nežinią. Traukiasi į nežinią, bet jie nujaučia ar bent tikisi, kad ta nežinia gal bus lengvesnė negu teroras, šaltis be pastogės ir bėdas Sibire ar nežmoniška kalinio dalia koncentracijos stovyklose. Taip ir dr. Algirdas Maciūnas su savo šeima, dūkele, — stipriai sergančia tuo laiku, pasitraukia į Vokietiją. Vokietijoje pasiekia Dresden'ą. Rittersgrun miestelyje dr. Maciūnas sveikatos įstaigos paskiriamas pavaduoti gydytoją. Dresden'ą subombardavus, dr. Maciūno šeima perkeliama į kaimą netoli Augsburg'o, į Bavariją. Karas baigiasi. Amerikiečių kariuomenė okupuoja Bavariją. Laimingu būdu dr. Algirdas Maciūnas susipažįsta su amerikiečių kariuomenės kapitonu-gydytoju, kuriam buvo pavesta rūpintis pabėgėlių sveikata. Tas gydytojas turėjo vertę latvių profesorių Burtneiks. Taip pat jam teko susipažinti su karui pasibaigus iš vokiečių concen-

tracijos stovyklos išleistu lenku dr. Skupinski. Dr. Algirdas Maciūnas, profesoriaus Burtneiks ir daktaro Skupinski padamas, amerikietį gydytoją kapitoną įtikino, kad pabėgėliams reikalinga suorganizuoti ligoninę, nes daugumos iš jų sveikata prasto būklės, ir susirgę jie į vokiečių ligonines negali patekti. O pabėgėlių buvo daug: iš visų trijų Baltijos valstybių, iš Lenkijos, Prancūzijos, Italijos ir iš kitų Europos kraštų. Čia pasireiškia dr. Algirdo Maciūno dideli organizaciniai gabumai. Amerikiečiai nusavina didelę vietinę slaugymo-senelių globos įstaigą Servatiusstift, gauna medicininius instrumentus, rentgeno aparatūrą ir kitus ligoninei reikalingus dalykus ir įsteigia pabėgėliams ligoninę, kuri aptarnauja labai plačios apylinkės ir net iš toli atvykstančius ligonius. Toje ligoninėje chirurgijos skyriui vadovauja dr. Maciūnas. Vidaus ligų skyriaus vedėju jis pakviečia buvusį Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto profesorių dr. Juozą Meškauską, moterų ligų skyriui vadovauti pakviečia ginekologą dr. Joną Stankaitį, rentgenologu jis pakviečia Vienoje šią specialybę įsigijusį dr. Juozą Kamarauską. Taip pat ten randa darbo ir daugiau lietuvių gydytojų: D. Degesys, H. Brazaitis, T. Savickas ir kiti.

Gali kilti klausimas, ar gydytojas gali pasilikti izoliacijoje. Į tai

reikėtų atsakyti, kad nėra kitos profesijos, kuri turėtų tokius kontaktus su žmogumi ir su visuomene, kaip kad gydytojo profesija. Per visą istoriją gydytojas yra turėjęs kontaktą su savo kolegomis, savo mokytojais, savo mokiniams ir su savo pacientais. Šitai dr. Algirdas Maciūnas savo profesiją ir savo pareigas suprato visu šimtu procentų, ir todėl, karo šūviams dar beveik nenutylus, amerikiečio gydytojo padamas, suorganizavo Augsburg'e ligoninę, kurioje buvo gydomi įvairių tautų pabėgėliai Vokietijoje. Čia taip pat turėjo progą dirbti ir nemažas skaičius lietuvių gydytojų bei kitų šio gydymo surištus darbus dirbančių. Ligoninė turėjo gerą vardą. Chirurgijos skyriuje, dr. Maciūno vadovaujame, buvo padaryta daug rimtų operacijų. Vidaus ligų skyriuje, kuriam vadovavo profesorius dr. Juozas Meškauskas, buvo atvažiavę gydytis prelatas Mykolas Krupavičius, profesorius kun. Stasys Yla, profesorius dr. Zenonas Ivinskis ir kiti žymūs lietuviai.

JAV Kongresui išleidus D.P. („Displaced Persons“) priėmimo į JAV įstatymą, prasidėjo karo pabėgėlių emigracija iš Vakarų Europos į Jungtines Amerikos Valstybes. Dr. Algirdas Maciūnas į Ameriką atvyksta 1949 metais. Lietuvos universiteto gydytojų diplomai čia buvo pripažįstami, bet reikėjo atlikti vienerių metų praktiką ligoninėse ir išlaikyti valstybinius egzaminus. Tai atlikę gydytojai gaudavo praktikos teises. Dr. Algirdas Maciūnas reikalaujamą vienerių metų praktiką atliko Englewood ligoninėje, Čikagoje. Ten jis ligoninės personalo buvo mėgiamas ir vertinamas, chirurgu ypač mėgiamas asistentas, nes tai buvo asistentas, žinantis daugiau ir sugebantis daugiau, negu pats operuojantis. Taip pat buvo šachmatų žaidžiančių gydytojų mėgiamas partneris. Atlikęs praktiką ir išlaikęs valstybinius egzaminus, dr. Algirdas Maciūnas gauna medicinos praktikos teises. Čikagoje atidarė savo kabinetą ir vertėsi gydytojo praktika.

Kiek vėliau dr. Algirdas Maciūnas susipažįsta su dviem amerikiečiais, advokatu ir verslo ad-

Dr. Algirdas Maciūnas draugų būry: (iš kairės) dr. Milda Budrienė, Jadvyga Damušienė, Genovaitė Maciūnienė, J. Griunvaldienė, stovi Ona Gradinskienė.

Nijolė Jankutė

Atvirukai iš miestelio, kuris buvo mano...

Gonna take a sentimental journey
Gonna set my heart at ease...

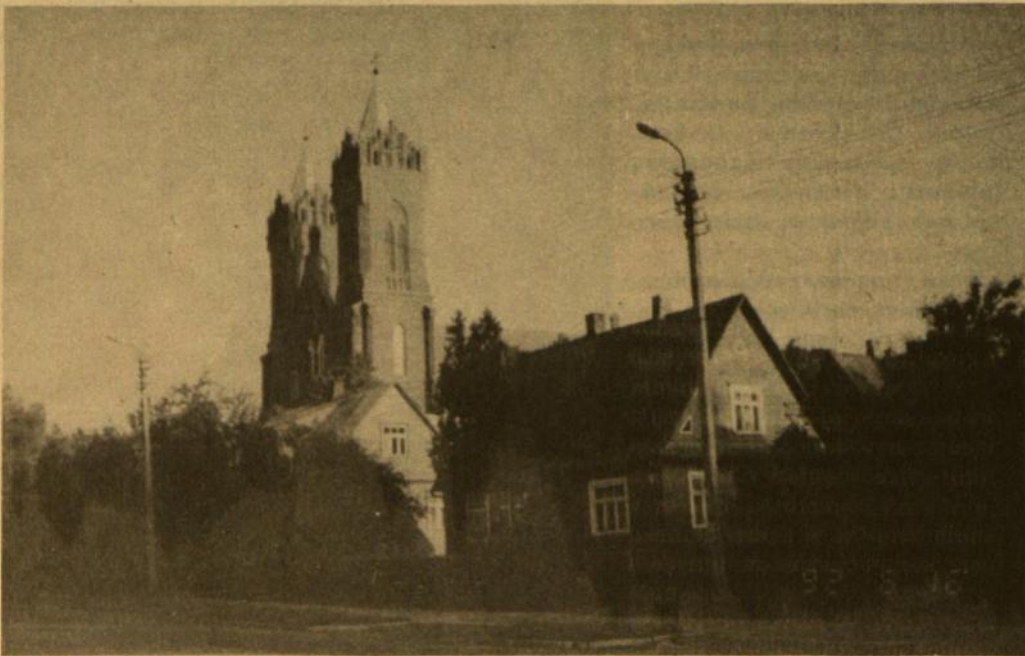
Tik dabar supratau reikšmę žodžio „buvo“, kai po 48 metų grįžau į vaikystės miestą, kai perėjau gatves, kurios buvo plačios, o dabar siauros, kai žvelgiau į namus, kurie buvo dideli, o dabar maži. Bet ne tai sudaro „buvo“ esmę, o jausmas, kad niekad nebebus, kad grįžai ieškoti, ko negalima rasti ir pamatyti, ko nebėra...

Toks jau esi žmogus, kad daug ką pamiršti, bet negali pamiršti vaikystės. Viskas, ką matei dar naujom akim, viskas, ką jautėi dar neišbandytais jausmais, ką mylėjai dar nesuėjauktu širdim, sudaro tą brangiausiąją tavo langą į pasaulį, tą aižintą vitražą, kurį bandai sulipdyti prisiminimu. Buvo...

— Atsimeni? Čia buvo gimnazija, — sako pusseserė Rėda, kai važiuojam pro aukštą tvorą aptvertus, medžiais apaugusius pastatus.

Ne. Čia nebe taip. Pastatai stovėjo erdviam rajone. Dar nauji, gelsvo mūro. Buvusios kareivinės, kai okupacijoms prasidėjus iš miestelio buvo iškeltas Lietuvos kariuomenės pulkas. Vokietmečiu čia patalpino gimnaziją. Kaip užaugę jautėmės, lipdamos plačiais laiptais ir pertraukų metu vaikščiodamos koridoriais — vis ratu, ratu. Vyresniųjų klasių mergaitės dar tebeturėjo rudas uniformas su „plisuotais“ sijonėliais. Pertraukų metu jos dainuodavo populiarių „Sorrento“. O mes, pirmaklasės, uniformų neturėjome. Nei rudų aksominių kepuraičių. Kokia širdperša jaustis princese... be diademos... Sugrįžk namo, į gimtąjį Sorrento!..

— Dabar čia rusų kariuomenė, — pertraukia mintis Rėda, — dar tebėra. Matai — jų trispalvė ant vartų.

Rytas Kupiškėje.

Riedam pakalnėn. Tiltas per Kupą. Kur upė? Kur Kupa?

Nors ji niekad nesivaržė su Lėveniu nei dydžiu, nei sraunumu, bet jos užteko pasimaudyti, pabraidžioti, gaudyti kilbukus, iš smėlėto dugno graibyti geldeles. Kupos krantai buvo statūs, alksnynais apžėlę. Pavasariais, vėjelini pūstelėjus, čia rūkavo geltonos žirginių dulkelės. Ir gegutės kukuodavo. Mes vaikai bandydavom jas prisišaukti: įlipi medin ir imituoti kū-kū, kiek balsas neša. Ir kartais, o laime, atskrisdavo gegė. Ne visai tikra, kas ją šaukia, nutūpdavo netoliese, atsiliepdama abejojančiu: kū-kū?

Kur tu, Kupa? Juk žiemą čiuoždavom ant tavo ledo, rudo kaip alaus butelio šukė, ir

važinėdavom rogutėm nuo krantų, išvirsdami, spiegdami, prisitrenkę nugaras ir sėdynes. Čia tik siauras griovelis, žaliom plūdenom užakęs. Krantai užžėlę bruzgnais.

— Numelioravo... — lakoniškai sako mūsų „šoferis“, pažįstamas iš Kauno, — ne vieną vingiuotą, gurguliuojantį upelį „ištaisė“ ir prižliugusi, bet tiesų griovį.

* * *

Apsistojam pas mokytoją Feliciją. Jos namelis mažai pakitęs. Tik geltonas dabar ir žemiau šaligatvio pritūpęs. Pati Felicija sumažėjusi, tik jos šypsena didelė ir šilta.

Aš nedrįstu pereiti į kitą gatvę ir pamatyti tėvų namus. Aš bijau, tartum rengčiausi

susitikti mylimąjį, kurį pažįstu tik iš laiško ir svajonių.

— Einam, na, einam! — ragina Rėda ir draugai kauniečiai. Einu lėtai, einu labai lėtai, koja už kojos. Staiga...

— Va, tavo namas, — sako pusseserė. Žiūriu ir nepažįstu. Lyg tas, lyg ne tas. Ne dėl to, kad būtų apgriuves, išdažytas langais ar kiau ru stogu. Ne. Sveiki langai, ir stogas, ir durys, ir žaliai nudažytos sienos. Kodėl jis toks svetimas? Kodėl toks liūdinas ir nejaukus? Gal, kad taip ilgai stovėjo be tikrųjų šeimininkų? Gal ir namai, kaip žmonės, susvetimėja, jei nemylimi?

Priglaudžiu veidą prie lango. Už jo — tuštutėliai kambariai. Kur buvo lygios medinės grindys — šaltas gumuotas linoleumas. Kur stovėjo aukšta mėlyna krosnis (kaip jaukiai žiemos rytai blizgėdavo jos špižinės durelės, tramdydamos kaitrią liepsną!) — tuščias kampas.

Šaltas lango stiklas prie mano veido, kaip akla akis. O kažkaip, kažkodėl tikėjau, kad languose degs šviesos, kad boluos mezginių užuolaidos, kad verandoj linguos supama kėdė... Kad tėvų namas lauks manęs, naiviai ištikimas, kaip Don Kichotas. Bet sugrįžau per vėlai. Taip ilgai niekas negali laukti. Niekas, net namai...

* * *

Kapinės manęs niekada nebaidė, greičiau ramino, kaip sodas, ar miškas. Gal todėl per šią viešnagę kapinėse jaučiausi labiausiai sava. O gal tai lietuviško būdo bruožas — nenutraukiamas ryšys su artimųjų vėlėm? Juk ir senovės lietuvių priešai mūsų prosenelius „vėliauninkais“ vadino, nes „jie į mūsų traukdavę su daugybe vėliavų, atstovaujančių karžygių ir protėvių vėlėms“. Galbūt todėl ir aš, po pusės amžiaus sugrįžęs, kapinėse labiau namie negu prie tėvų namo.

Čia niekas nepakitę: tie patys smėlėti takeliai ir seni medžiai, ir seni paminklai. Ant šeimos kapo lianas baltas angelas tebetrimi-

tuvo gailėstingumo žinią: „Superexalta autem misericordia judicum“ Jac. 2.13.

Niekas tavęs nepalietė ir nepakeitė, šviesusis mano atminimų drauge. Štai aš vėl čia pas tave, prie senelių, prie tėvo kapo. Po tavo baltais sparnais mano vėlių suolelis. Tik čia praeitis ir ateitis suplaukė į amžiną dabartį. Gal todėl šią sustojusią akimirka nesijaučiu išėjusi negrįžti...

* * *

Velkuosi šventadienio suknele, drebančiom rankom šukuojusi. Rengiuosi susitikti mylimuosius — mano miestelio žmones — tuos, kurie pažino mano tėvus, ir tuos, kurie prisimena mane mažą, ir tuos, kurie nebuvo gimę, kai tą siaubingą atsiskyrimo dieną fronto gaudesys ir ramunių žydėjime išnyko tolimoj bažnyčios bokštai ir Bočiulio malūnas...

Prie senelių kapo.

Levas Karsavinas

IŠ „SONETŲ VAINIKO“

VI

Beribis Tu – nėra Tau nebūties.
Pats sau riba, Pats peržengi Tu ribą.
Ir Tavo laisvė skleidžiasi švytėt,
Vienovė savąją patyrusi dvejbębį.

Atskirtas aš, silpni vyzdžiai nepastebės,
Kad sendoroj, kovoj Tu vienas vienalypis,
O Tavo apraiškos – stichijos ir būtybės, –
Tu pranašas esi virš kraujo paslapties.

Gyvenimas per Mirtį man miglotai žvilgsi –
Derme ir priešprieša sudvejina jį žvilgsnis.

Tai aš sumažinu, išgriaudamas vienyse,
Jo galią. Bet savy nepaliesta jinai, –
Ji kupina, vieninga amžinai,
Ir tamsuma apglėbti jos nedrįsta.

VII

Ir tamsuma Tavo apglėbti neišdrįsta:
Nesiveržia gelmėn ardydama. Greta
Tavo nesitelkia šviesa, tamsa juoda,
O šviesuly, beribe karalyste.

Iš nebūties šešėliai neatklysta. –
Tu gyveni many – kiek numirei kada.
Bet aš negyvenu visai ir visada.
Tavy yra – kas bus, kas buvo, – viskas.

„Kas bus“ – nėra many, „kas buvo“ – baigia
blykšti.

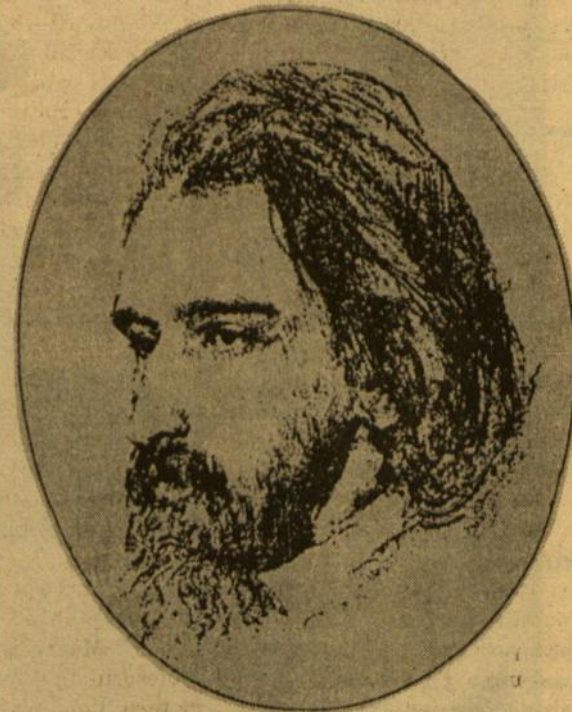
Aš išmaščiau baugias tamsos erdves,
Kurį giliausias protas neišvelgs;
Ir gal todėl, kad vis toli nuo tikslo,

Mane prislėgė prieštari uola.
Tu be tamsos šviesa, Šviesybė tobula.

IX

Dermė esi Tu ir kova akla,
O visa - ko - vienybe; neigimu sukurtas
Ir atsėdėjusius kūrimo burtams
Sulieji priešus Tu galų gale.

Te užkeikimo neišgirsta jie, apkurte,
Kai užauja aistrų puota kvaila;
Te jiems nežinoma Tava valia,
Tiktai juose Tavieji pažinimo turtai.

Levas Karsavinas

G. Vereiskio piešinys, 1922

Nepažinus esi be jų ir be manęs.
Vienatini, Tu mums beprotiškas chaosas.
Perniek, perniek didžmintės minios ošia,
Surast panūdę ištakas ugnies!

Bet neišsekina Tavo Tava būtybė. –
Tu galią Savyje kaupi beribe.

X

Tu galią Savyje telki pirmykšte. –
Rūsti Mirties taurė jau išgerta,
Tu būk manim. Tava kova baigta,
Ir ne Mirtis kovoj toj ėmė viršū.

Kur Mirtį sutikai Tu, gilmena juoda.
Baisi, šalta duobė žiojėja ryškiai.
Ir kaukolės burna ten bjauriai iššiepta.
Bet iš bedugnės Meilė man ištryško.

I žėrinčių žvaigždžių šalis keliai nuves. –
Kas bus Tavim – yra, o būsiu – aš.

Bet kokia kaina? – Nulenкта galva,
Ant kryžiaus kūną kelia tarsi auką.
Kada kančia užges, jis laukia nesulaukia
Ir sukasi Likimo spirale.

XII

Lyg šviesulys danguj, nušvito viskas
Tavy, ir kaip tamsa nematoma šviesa.
Tavuoju atšvaitu nakties padangės tviska,
Ir sveikinimas įstabus mums riba žvaigždėse.

Bet ar naktis – tamsa? Gal žaizdras visgi
Slaptinas? – Neįžiūrimu rūbu tamsa
Tave apvilko. Žėrinčios planetos dausose
Vien saulės atspindį paskleidžia blyškų.

Ir skliauto mirgesy aš ne Tave regiu,
O Tavo serafimo tūkstančius akių.

Suvokt aš trokštu Tavąją neregimybę:
Kai pakelia malda aukštyn mane,
Pro ūkaną neišskiai išvelgiu, kaip žibą
Tai – kas yra, kas bus – Tavam delne.

Vertė ALFONSAS BUKONTAS.

Levas Karsavinas (1882-1952) – istorikas, kultūros ir religijos filosofas, Kauno ir Vilniaus universitetų profesorius, nuo kurio gimimo Petrapilyje praėjusių metų gruodžio 14 dieną suėjo 110 metų. Tos sukakties proga jo eilėraščių vertėjas Alfonsas Bukontas rašė 1992 m. gruodžio 4 d. *Apžvalgoje*: [Levo Karsavino] „vardas rusų filosofijos istorijoje rašomas greta tokių iškilų mastytojų kaip N. Berdiajevas, L. Šestovas, S. Bulgakovas, S. ir J. Trubeckojai, N. Loskis, S. Prankas ir kt. [...] Peterburgo universitete L. Karsavinas baigė Istorijos-filologijos fakultetą, kur specializavosi Vakarų Europos viduramžių istorijoje ir kur vėliau vadovavo Istorijos katedrai. [...] 1922 m. sovietų valdžia L. Karsaviną drauge su kitais intelektualais, pasipriešinusiais bolševikiniam režimui ir neišpažinusiais marksistinės ideologijos, išstremė iš Rusijos. L. Karsavinas kurį laiką gyveno Berlyne, paskui Paryžiuje.“

„L. Karsavino gyvenimą emigracijoje iš esmės pakeitė prof. V. Krėvės-Mickevičiaus telegrama, kvietusi filosofą vadovauti Vytauto Didžiojo universiteto Visuotinės istorijos katedrai. Nuo 1928 m. Lietuva tampa jo antrąja tėvyne. Jis per trumpą laiką išmoka lietuvių kalbą ir ima lietuviškai ne tik skaityti paskaitas, bet ir rašyti istorijos bei filosofijos veikalus.“

„Tačiau raudonoji bolševizmo banga 1940 m. antrą kartą užgriuvo mastytoją – profesoriatui jam lieka nedaug laiko. 1945-1946 m., universitetui persikėlus iš Kauno į Vilnių, L. Karsavinui leidžiama skaityti tik estetikos kursą. Porą metų jis dar dirba Vilniaus istorijos muziejaus direktoriumi, o vėliau suimamas, teisišiamas ir išstremiamas į Abezės lagerį Komijoje.“

„Septyniasdešimtmetis profesorius Abezės barakuose paskutiniaisiais gyvenimo metais (1950-1952) sukūrė per dešimt naujų kūrinių, tarp kurių ir savo filosofijos kvinteseniją sonetų ir tercinių forma. Gydytojas V. Šimkūnas išsaugojo ir pargabeno į Lietuvą L. Karsavino kūrybinį palikimą. Čia spausdinami sonetai versti iš *Sonetų vainiko*, saugomo VU rankraščių skyriuje.“

buvusius tremtinius. „Sibirinis“ man reiškia ištvermę ir tiesą.

Ji nuveda mane prie neseniai šventoriuje pastatyto paminklo Sibiro tremtyje žuvusiems miestelio ir apylinkių žmonėms. Akmenys, surinkti iš žuvusiųjų tėviškių laukų, sumūryti į Čiurlionio paveikslą „Ramybė“ primenantį kalnelį, nusėta pavardėmis, mirimo datomis. Tarp jų randu ir mano dėdės. Ir pusbrolio. Mudu lankėm tą pačią mokyklą, žaisdavom „kavotynių“...

„Pasakyk tu Lietuvai sugrįžęs, kad jos vardą mirdamas tariau.“

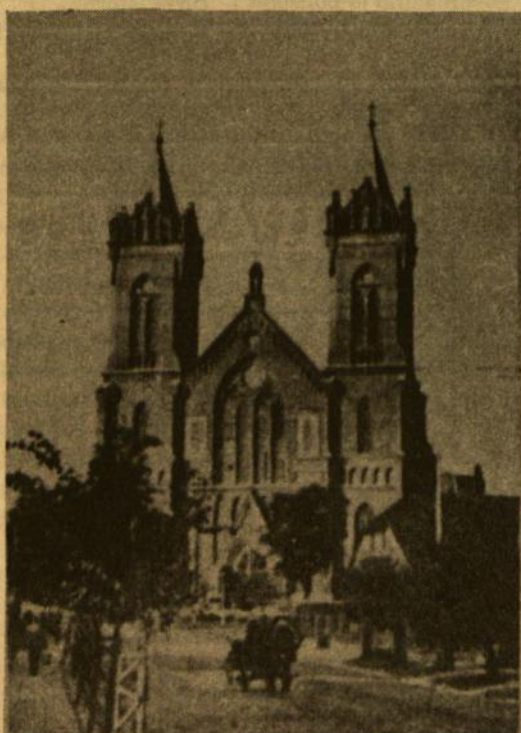
* * *

Kai buvau maža, tą namą vadindavom ubagynu: čia prieglaudą rasdavo palieję elgetos, benamiai seneliai. Didžiulių pilkų akmenų sienos, žemos durys, prisimerkę langai – visas pastatas atrodė toks sunkus, grąsus tartum kalėjimas.

1781 metais čia buvo įsteigta pradžios mokykla, veikusi ilgus metus. Caro laikais ją lankė mano tėvas ir dėdė Mykolas. Čia rusas mokytojas už klaidas kirsdavęs liniuote per delnus arba nusukdavęs ausis iki kraujo. Tėvo delnai per daug nenukentėjo, bet dėdės ausys taip ir paliko beformės – kieti sulaužytų kremzlių grumuliukai – mūsų, jo mažų sūnėnų ir dukterėčių, smalsaus pasibaisėjimo objektai.

Bet šiandien šis niūrus pastatas perėjo nuostabią metamorfozę: gilioji senatvė atjaunėjo, prašvito raudonu čerpių stogu, gražiai sutvarkyta aplinka. Dabar jis – miesto etnografinis muziejus.

Jaučiuosi pagerbta, kad ankstų sekmdienio rytą jo durys man atidarytos. Žengiu į pamirštą mano senelių ir prosenelių pasaulį, kurio neteko artimiau pažinti. Čia atsiveria gelmė ir paukščiukais išrašyti „kuparai“, pilni juostų, drobių, mezginių. Čia už stiklų apšviesti tūno arklai, noragai, pavalkai, senatvėje sulaukę netikėtos pagarbos; čia ir kultūvės, verpstės, „kalavartai“, net ir muštokė, panaši į močiutės. Burnoj vėl jaučiu ką tik sumušto sviesto skonį.

Kupiškio bažnyčia

O dabar jis ateina ir suduos man per žandą. Ar smarkiai?

– Skels, kad nul – pašnabždom gąsdina šalia stovintys berniukščiai.

Ir štai vyskupas jau prie manęs. Mano vardą jam perskaito kunigas palydovas.

– Nijolė? – sako vyskupas, – tai būsi Justino dukter? – ir galais pirštų brūkštelia per veidą.

Iš susijaudinimo mano trūksta kvapo. Tokia garbė – jis mane pažino!

* * *

Šventorius toks pat kaip vaikystė – erdvus, platus, dideliais medžiais šlamantis.

– Eikš, parodysiu, ką turime naujo, – sako mano sibirinė pusseserė Rožė. Tas epitetas spontaniškai atsiranda mano mintyse ir žodžiuose, kai galvoju apie savo gimines,

Dr. Algirdo Maciūno
80 metų sukakčiai

(Atkelta iš 2 psl.)

ministratorium, ir perima South-town ligoninę, kurią perorganizuoja ir 1958 m. sausio 1 d. atidaro kaip Central Community Hospital. Dr. Algirdas Maciūnas šioje ligoninėje yra vyresnysis chirurgas, medicininis direktorius, ligoninės valdybos („Board“) narys ir paskutinius metus (prieš ligoninei užsidarant) valdybos pirmininkas. Kaip vyresnysis chirurgas, Dr. Algirdas Maciūnas faktiškai vadovauja chirurgijos skyriui, ir čia vėl randa vietą daug lietuvių gydytojų savo ligoniams, o taip pat nemažai lietuvių šioje ligoninėje gauna darbus.

Čia lyg ir pasibaigia dr. Algirdo Maciūno kelionė ir prasideda daugiau ar mažiau ramus gyvenimas. Tačiau, kaip gydytojui, gyvenančiam ir dirbančiam už savo tėvynės ribų, jis dar nepasibaigė. Tas darbas, pradėtas Vokietijoje, tebesitęsė ir Jungtinėse Amerikos Valstybėse.

Skaitydami medicinos mokslo istoriją, mes randame gydytojų, atlikusių išpuilingas ir reikšmingas keliones. Pirmasis žymus senovės laikų gydytojas buvo Democedes iš Croton, kuris keliavo po Aziją, savo maiše nešdamas graikų medicinos žinias. Renesanso laikais ir vėliau gydytojai veržėsi į svetimus, tolimus kraštus ir plėtė medicinos žinias. Iš tokių galima paminėti Mungo Park, David Livingstone, Robert Louis Stevenson ir kitus. Su Kristupu Kolumbu pirmojoje jo kelionėje keliavo daktaras Master Alonso, o antroje – daktaras Diego Alvarez Chanca. Dr. Algirdas Maciūnas keliavo ne savo noru, keliauti jis buvo priverstas gyvenimo. Bet kur tik keliavo, jis visur paliko reikšmingus pėdsakus.

Dvidešimtajame amžiuje „išvietintųjų“ gydytojų, t.y. gydytojų, pasitraukusių iš savo krašto dėl nacių ar komunistų persekiojimo, darbai ir reikšmė už jų tėvynių ribų medicinos istorijai, medicinos mokslui, jos etikai ir preventyvinės medicinos problemoms būtų labai įdomi ir svar-

bi tema. Dr. Algirdo Maciūno veikla ir jo asmenybė toje srityje užimtų didelę vietą. Vargu, ar tokia istorija bus kada kieno nors parašyta. Dvidešimtojo amžiaus medicinos istorijos dar nėra. Ji tebėra žurnaluose, ligoninėse, laboratorijose, tyrimų institutuose ar kitose įstaigose. Aplamai, medicinos panorama šiandien yra beveik ištyrinėtojų ar klinikistų grupės yra nugirstama viena ar kita pavardė kieno nors, ką nors atradusio ar padariusio. Dažniausiai tai grupių („teams“) darbai. Minimi institutai, laboratorijos, ligoninės, bet ne asmenų pavardės.

Dr. Algirdas Maciūnas dirba ir grupėse, ir pats vienas. Dirba dienomis ir naktimis. Literatūroje, ypač poezijoje, naktys išpuilingai aprašytos. Tačiau dabar naktys nebeturios romantikos, nes jos tėra dienos darbuo. Magiškos nakties savybės, kaip rimtis, tyla, mėnulis, žvaigždės, iš miestų yra išguitos. Bet apie naktį poetai vis tiek dar moka tarti romantišką žodį. Poeto savybės daugiau ar mažiau slypi mumyse visuose, ir kiekvienas iš mūsų sutinkame naktį su svajonėmis ar iliuzijomis. Bet, deja, gydytojų naktys dažnai yra sunkaus darbo laikas, ypač chirurgams. Dr. Algirdas Maciūnas sakė, kad dažnai naktį tekdavo važiuoti į ligoninę operuoti, ir labai dažnai net sąskaitų nerašydavo, nes žinojo, kad jos vis tiek nebus sumokėtos.

Gydytojo darbo objektas yra žmogus, kur ir kokių spalvos ar rasės jis bebūtų. Gydytojas pažįsta fizinės ir dvasinės žmogaus ypatybes. Žmogus yra labai komplikotas, kaip fiziniškai, taip pat ir dvasinėmis savybėmis. Dr. Algirdas Maciūnas tas žmogaus savybes stengėsi pažinti ir savo profesijoje tą pažinimą sėkmingai panaudoti.

Gydytojas yra patriotas, nes jis yra savo epochos ir vienos ar kitos tautos ar šalies istorinė, sąmoninga asmenybė. Gydytojo patriotiškumas dažniausiai (Nukelta iš 4 psl.)

„kalpokus“. O tų nuostabių seserų veidų nepamenu...

Galvodama apie tokius momentus tolimoje vaikystėje, galiausiai, kad gimiau per vėlai. Kad stovėdama Glemžaičių seklyčioje, kad „darydama knikišką“ Petkevičaitėi-Bitei Berčiūnų pušyne, kad ant tėvo rankų pakelta, žiūrėdama į pašarvotą Lindę-Dobilą, nesupratau tų asmenų svarbos ir nuopelnų pirmajai nepriklausomai Lietuvai.

* * *

– Tai važiuojam! Parodysiu savo ūkį, – kviečia pusbrolis Gediminas, ir jau riedam dulkėtu keliu į mano tėvo tėviškę.

Čia aš jau nieko neatpažįstu: tušti laukai, vienas kitas medis, krūmai. Nesorientuoju. Čia nėra jokio ženklų, kad būta sodybos su (Nukelta iš 4 psl.)

Paminklo Sibire žuvusiems kupiškėnams detalė.

Atvirukai iš miestelio, kuris buvo mano...

(Atkelta iš 3 psl.)

didele troba po senais pavėsingais kaštonais, su dviejų aukštų klėtim, su sūpynėm, su 80 bičių avilių. Veltui graibosi žvilgsniai, kaip neregio lazda...

Krūmuose — pašiūrė. Persikreipusi, atbrizgusi, kaip nuardyta pirštinė.

— Tai šitiek liko iš gryčios, — aiškina pusbrolis.

— Ko nebespėjo nugriauti, tai nukando... — juokauja kitas.

Negali būt, kad čia buvo tos gonkos, kur vasaros vakarais sėdėdavo dėdė krikšto tėvas su baltais trinyčiais; kad čia dėdienė mane „undeniu“ perliejo ir davė virtą kiaušinį, nes aš, „miesčionka“, pirmąkart „parginiau“ bandą iš laukų (su didele pusbrolių pagalba).

* * *

Užkandžiaujam po kaštonu, susėdę ant rąstų. Stalas iš kelmo. Pusbrolių žmonos ant lauželio užverda vandens. Užpilam mano čikagiškę kavą. Kramsnuojam kvapų skilandį su rūgščia juoda duona ir prisimenam... draugus, mokytojus ir pokštus, kuriuos jiems iškėsdavom, ir tuos vasaros atostogų vakarus, kada čia, po kaštonu, prie ilgo stalo vakarienįaudavo gausi šeimyna ir kvepėdavo dubenys šviežiai kopto medaus. Šaukšteliais grėždavom žalius agurkus, lašindami ant jų medų ir laižydami, ir čepėdami tą svaigią saldįbę. Apie politiką ir dabartį nekalbam.

Išvažiuojam po šulinį.

— Buvo užverstas akmenimis, — sako Gediminas, — su talka išgraužėm. Geras vanduo. Ir karvytes pasigirdau.

O jų trys ir versiu... šlamščia nuo sausros parudusią žolę. Viskį ir raudoni, kaip gerai išdegtą plytą.

Vanduo žemė-gyvulėlis nuolat atimami. uždraudžiami, užnuodijami, kad begaliniu pasisventimu ir įtemptu darbu vėl būtų atsiimti išvalyti, atgaivinti — vėl ir vėl naujai pradžiai...

* * *

Mamos tėviškė čia pat. Tik vaikystėje laikas ir keliai buvo ilgi. Dešimt kilometrų su Bėriuku girgždančiose vežėčiose pro paslaptingus Vidugirius būdavo ilga ir nuostabi kelionė.

Senas Bėriukas stabtelėdavo pagriovį pašlamst žolės; teta paleisdavo vadžias ir iš kesiuko ištraukdavo džiuvinto sūrio galą. Tada būdavo galima iššokt iš vežėčio, panert basą koją į švelnias kelio dūlkes arba ant smilgos suvert pagriovio žemuoges, arba prisiskint violetinių jonžolių, privalgyt kiško kopūstų, arba suskaičiuot, kiek kartų užkukavo gegutė. Ir vėl važiuot. Dar i-l-g-a-i važiuot, klausant tetos pasakos apie Alenyti ir jos karvyti.

Dabar, sako, jau nebėra to kelio. Vaziuojam kita puse, pro Migonis. „Laikas i Migonis!“, sakydavo mama vakarais. Ir dabar tas vardas man tebereiškia miegą.

„Kas yra varde?“ klausė Šekspyro Julija. Man rodos, labai daug. Kiekvienas šių apylinkių vietovardis, tarytum burtininkas, iššaukia prisiminimus tai įvykių, tai žmonių, tai vaizdų. Aukštupėnai, Račiupėnai, Pumpėnai, Kuosėnai — iš ten mokyklos draugai, Girvalakiai — tėvas, Šapalai — mama, Viešintos — senelio Adomo, bobulės Damulės kapas, šiltam rugpjūčio lietuje aplankytas... Starkonys — dailininko Kazio Šimonio gimtinė. Niekas kitas nebenupieš tokių pasakų, kaip jis! O čia Migonys. Šalikėlį kuklus paminklėlis didžiajam Migoniui ir visos Lietuvos sūniui, Laurynui Stukai-Gucevičiui, Vilniaus Katedros architektui-kūrėjui. Kitais metais sukaks 240 metų nuo jo gimimo. Ne tokią Lietuvą jis rado ir paliko. Bet Migonys... tokie pat.

* * *

— Na, dabar tu rodyk kelią, — juokauja giminės, — čia daugiausia vasarų praleidai, viską žinai!

Ne, ne. Nieko nebežinau, nebepažįstu, kol įsukam į bobulės kiemą. Kryžius tas pats, tik labai pasviręs, ir šulinio svirtis ta pati. Nebėra alyvų krūmo, nei darželio. Troba sudubusi, nušiuusi. I ją, naujutėlę, sakingais rąstais kvepiančią, parsivedė senelis devyniolikmetę močiutę prieš 90 metų! Čia lopšy ant lingės klykė pirmagimė mano mama ir dešimt jos brolių su sesučiu. Pirmajam pasauliniam karui ir baisiam skurdui siaučiant. Jie gimė ir mirė, gimė ir mirė. Tie, kurie gyvi liko, veržėsi iš šito kiemo į mokslo su terbele duonos per petį, su medine knygų skrynele rankoj. Ir aš čia priklausau — atžala didelio kelmo. Nebereikėjo man rankoj nešt batelių, kad nesusidėvėtų. Man jau buvo duotos saulėtos vasaros ir šviežias pienas.

Žengiu priemenėn. „Duok man šalto šulinio vandens iš tamsios senolių priemenės“, skamba mintyje poeto žodžiai. Asla tokia pat nelygi, maltuvė — sunkios girmos. Vaikystėje bijojau maltuvės: ten mano vaizduotė apgyvendino kaukus ir Gavėną. Baugi, bet gera buvo senutė maltuvė, slėpusi maistą nuo svetimų kariaunų, dėdė nuo sribų...

Po gryčią vaikštau kaip nakviša, liesdama staktas ir sienas, žvelgdama pro mažus langelius. Ir būtinai užsikariu ant „pečiaus“. Paskui mane užsiropšto ir dėdės anūkėlės. Sėdim visos trys ten, kur Aukštaitijos kaimuose gimdavo pasakos, kur šildydavosi savi ir pakeleivingi, ligoniai ir sveiki. Kur žaisdavo vaikai, kai asla būdavo šalta, o kiemas užpustytas.

Jau mano vaikystėje šitas daugelio rankų blizgiai nuglostytas, daugelio kūnų nugulėtas molis buvo gramzdiška seniena — senų gūnių ir vailokų prieglauda. Tačiau mano vaizduotė „pečius“ buvo ir pasiliko ypatinga, paslaptinga erdvė, kurioje plaikstėsi saldus slyklo kvapas, ištirpindamas dabartį. Šitoj erdvėj tolimes praieities vaikais pavirsdavo ir mano mama, ir tetos, dėdės, net seneliai.

Trobos vidury sustoję, i mane atlaidžiai šypsosi giminės — vaikiška ta mūsų amerikanka... Jie teisūs. Reikia turėt širdy vaikišką kamputį, kad surastum paslaptingąją erdvę, kad suprastum „pečiaus“ burtų trauką. Tai žino mano mažosios giminaitės. Plonyčiais balsiukais jos man dainuoja apie močiutę, gėlytes ir peteliškes, savo repertuarą užbaigdamos „My bonnie lies over the ocean“. Kaip akivažiud bus, grįžus Čikagon, kad viskas, kas mano gyvenime buvo „bonnie“, liko „over the ocean“...

* * *

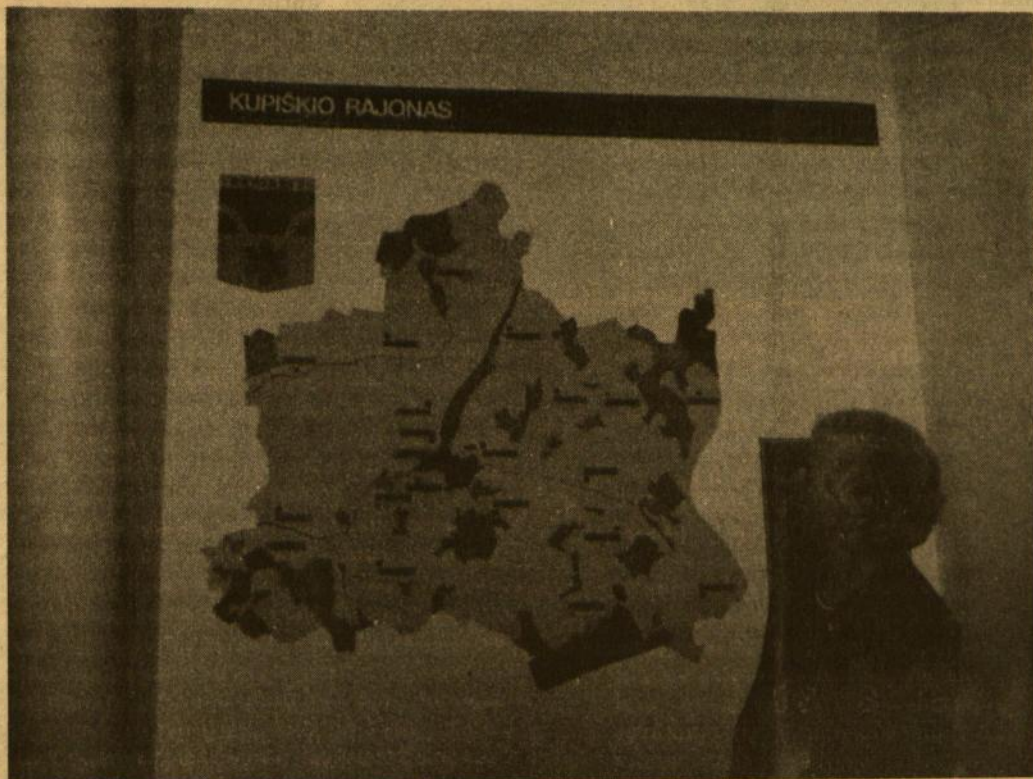
Triauškindami ankstyvuosius alyvinius obuolius, sėklom barškančius, permatomus, tartum porceliano puodukus, brenam pieva aplankyti Šepetą.

Šepeta — vienas didžiųjų Lietuvos durpynų — tik geografinis vadovėly, tik enciklopedijoj. Kupiškėnams ji — gyvas padaras, ji — kita dimensija, i kurią persikelt gali ne tik vaikai, bet ir suaugėliai. Šepeta — gaivalinga jėga, veikianti visą apylinkę, dalijanti dovanas, kurių vertę reikia atspėti ir mokėt panaudoti. Grybai, uogos, durpės, neužšalantys akivarai, pasakos, vaiduokliai, raganos, laumės ir gyvatės — Šepetos kraičio skrynja, dosni, neužsiverianti, tik mokėk paimti.

Bet gal užvis svarbiausia Šepetos dovana — ji pati — natūrali slėptuvė visiems persekiojamiems, visiems gaudomiems, ieškomiems, gyvenimo priremtiems prie sienos... Įžengei i liulančias samanas, i kreivų pušelių tankynę, i svaiginantį gailių kvapą, i migdančią tylą ir... praužvai pasauliui. Atsiradai kitoj plotmėj ir kitoj sferoj. Tu išgelbėtas. Tau leista atsikvėpti.

Ryškiai prisimenu baisiojo birželio naktis, kada Šepeta slėpė mus nuo išvežimo. Baisu buvo gulėt ant šitų linguojančių samanų, jaučiant, kaip vanduo sunkiasi pro drabužį, klausant tolmo šaudymo, lėktuvų gaudesio. Klausant, nesijudinant, tarytum ir nekvėpuojant, ir tikint, kad Šepetoj niekas nesuras, nesuras...

Dabar vaikštau čia nesislėpdama, gliai įkvėpdama svaigų gailių aromatą. Švelnūs, „baranauskiški“ samanų kupstai „liula užliesti“, bet šios vasaros sausroj jie vos vos drėgni. Esam čia penkiese, bet nešūkaujam,

„Atvirukų“ autorė rašytoja Nijolė Jankutė Kupiškio Etnografiniame muziejuje.

Dr. Algirdo Maciūno sukakčiai

(Atkelta iš 3 psl.)

pasireiškia ne kalbomis ar skambiais žodžiais, bet darbais. Gydytojo tėvynė auga su kiekvienu jo sėkmingu darbu ar pasireiškimu, iki tai tampa universalia tėvyne, nerandama jokioje geografinės knygoje. Antra vertus, gydytojas tam tikra prasme yra *homo universalis*. Dr. Algirdo Maciūno patriotiškumas pasireiškė Vokietijoje, organizuojant Servatiusstift ligoninę, parenkant jai personalą, ir čia Čikagoje, organizuojant ir tvarkant Central Community ligoninę, priimant lietuvių gydytojus ir kitą personalą. Dr. Algirdas Maciūnas yra medikų korporacijos Fraternitas Lithuania narys ir buvęs tos korporacijos pirmininkas.

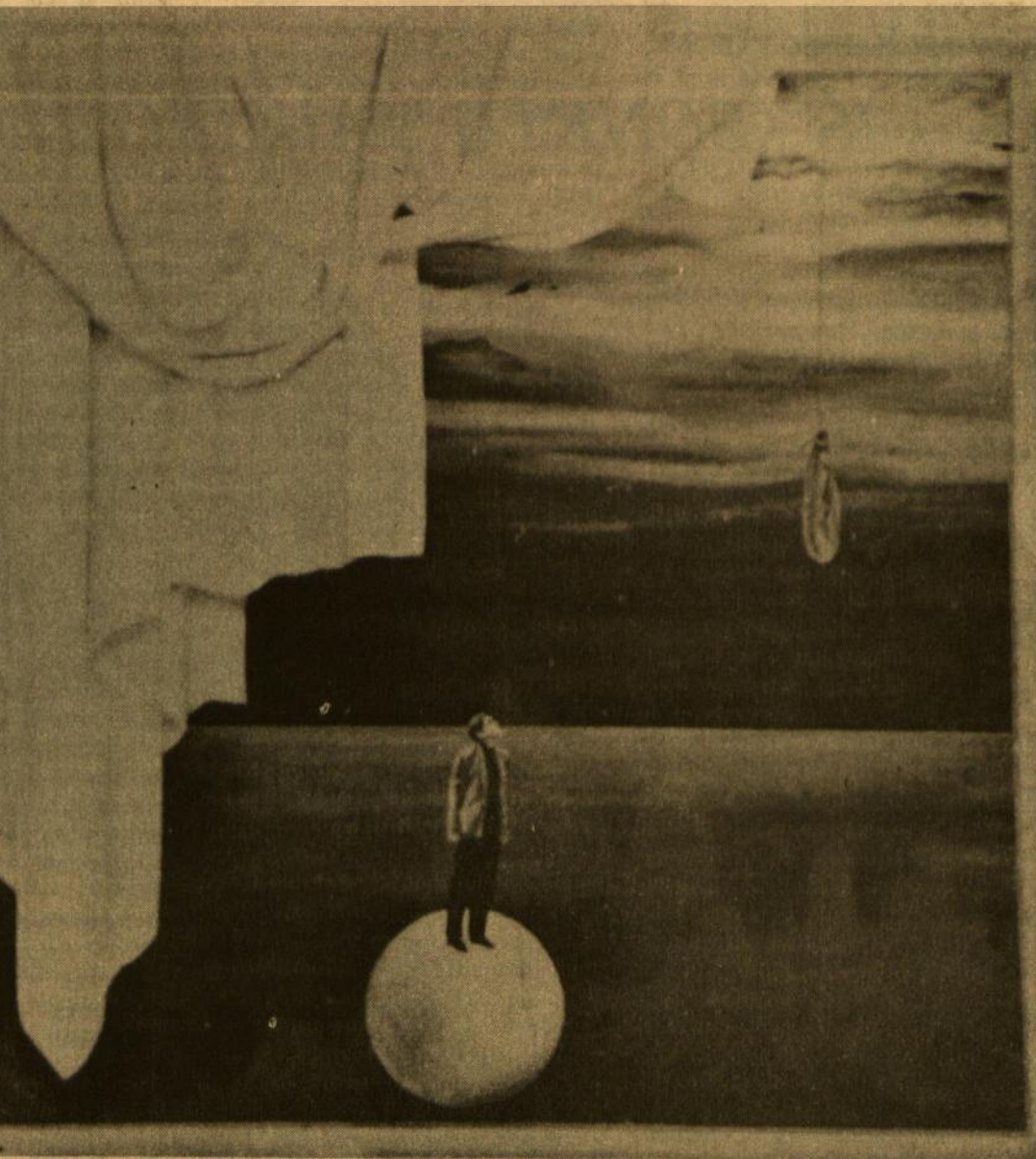
Dr. Algirdas Maciūnas savo gydytojo-chirurgo praktika yra tikrai *homo universalis*, nes jam Augsburg'e, UNRRA ligoninėje ir čia, Central Community ligoninėje, teko gydyti operuoti daugelio tautybių ir įvairių rasų ligonius. Mūsų laikų gydytojas nėra pririštas vien tik prie savo krašto. Medicina yra daug daugiau tarptautinė, negu ji buvo anksčiau. Dr. Robert C. Gallo ir Louis Pasteur instituto Prancūzijoje byla dėl AIDS viruso suradimo bei Amerikoje suplanuotos, bet Švedijoje atliktos negimusių kūdikio smegenų celių transplantacijos ligoniui parodo medicinos internacionališkumą. Medicinos universalumo idėja nėra nauja. Jau Olandijos filosofas Benedict de Spinoza (1633-1677) kalbėjo apie detalai integruotą ir universalią gydytojo asmenybę.

Prancūzų rašytojas Romain Rolland (1866-1944), keliaudamas per pasaulį, mokė skaitytojus keliauti ir apie save, t.y. pažinti save ir rasti savyje šaltinį dvasinių turtų ir jėgos tai panaudoti žmogaus ir žmonijos gerovei. Dr. Algirdas Maciūnas, perkeliavęs gerą pasaulio dalį, keliavo ir apie save, susikrovė daug profesinių žinių ir dvasinių turtų ir juos panaudojo žmonijos labui pilna to žodžio prasme. Jis mylėjo ir vertino savo pacientą ir žmogų kaip toki. Sergas žmogus yra komplikuoti asmenybė. Daugelis asmens savybių, kurios normaliai nežymios arba nepasirei-

nekalbam garsiai. Šepeta mėgsta tylą, ir mes jai instinktyviai paklustam.

„Kreivios pušys. Viksvos. Balos. /Dumblynas vanduo ir šėmas/ Lūžta šakos atsirėmus/ Kyšo lėlija išbalus.“ Panašu, kaip sako poetas Antanas Jasmantas. Tik vietoj lėlijos — gausybė uogienojų. Čia karaliauja mėlynės ir brunknės. Jau mėlynos raudonos mūsų saujos, jau tirpsta gaivi rūgštelė burnose.

— Parodykit man tekšes, — prašau giminiių. Šepetoj uogaut ir neparagaut tekšius, tai tartum Romoj esant, nepamatyti popiežiaus.

Zita Sodeikienė

Iš išeivijos lietuvių dailės parodos „Dailė '93“ katalogo.

Such iš Life, 1992
Akrilis ant drobės, 48" x 48"

kiančios kasdienybėje, ligos metu išryškėja. Žmogus bijo daugiausia mirties. Jis bijo skausmų, bijo palikti savo artimuosius ir gal, svarbiausia, jaudinasi dėl nežinios, kuri yra už mirties ribų. Todėl toks žmogus daug ko nori žinoti. Kiek aš Algirdą Maciūną niekad nelaikė jokios paslapties ir ligoniui ar jo giminėms nuosekliai išaiškino davo problemas ir galimas gydymo ar operacijos pasekmes ar rezultatus.

Dr. Algirdui Maciūnui yra charakteringos trys savybės: pastovumas, nuoseklumas ir akcija. Kiek aš Algirdą Maciūną prisimenu ir pažįstu, jis visur — Kaune, Augsburg'e ir Čikagoje, sunkiose ir kritiškos situacijos, buvo pastovus ir nuoseklus. Bet pastovumas ir nuoseklumas niekad nesumažino jo polinkio i akciją. Jis yra akcijos žmogus.

Akcija yra savęs pareiškimas ir savo idėjų bei uždavinių vykdymas. Akcijos žmogus kuria ir keičia. Akcijos žmogus veikia ir vėliau pažiūri, kokie rezultatai. Dr. Algirdo Maciūno veiklos rezultatus patikrino jo pastovumas ir nuoseklumas. Jo veikla visados buvo paremta patyrimu, praeitimi ir ateitimi, bet vykdoma amžinoje dabartyje.

Verta dar paminėti, kad dr. Algirdas Maciūnas yra mūsų žinomas Maciūnų šeimos narys. Jo tėvas dr. Juozas Maciūnas buvo Lietuvos Sveikatos departamento direktorius. Algirdo brolis dr. Vincas Maciūnas buvo Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto profesorius, prodekanas, yra vienas iš žymiausių mūsų literatūros istorikų. Dr. Vincas Maciūno sūnus Vytautas Maciūnas yra

dabartinis JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdybos pirmininkas.

Dr. Algirdas Maciūnas ir dantų gydytoja dr. Genovaitė Strikaitė-Maciūnienė išaugino gražią šeimą: tris dukteris ir sūnų. Viena dukterė, Dana, yra gydytoja, vaikų, ligų specialistė. Antroji, Gražina yra chemikė, turinti daktaratą. Trečioji, Jūratė, yra baigusi aplinkos mokslus ir iš tos srities įsigijusi daktaratą. Sūnus Robertas yra gydytojas, Vanderbilt University medicinos fakulteto profesorius, garsėjantis neurochirurgas (galvos navikų ir kitų ligų specialistas). Genovaitė Maciūnienė Lietuvoje ir Vokietijoje, Servatiusstift ligoninėje, dirbo kaip dantų gydytoja. Čia, Amerikoje, ji pasišventė šeimai, kurią taip pavyzdinčiai kartu su dr. Algirdu išaugino.

Steponui Batorui ir garsiųjų lietuvių literatūros kūrėjų biustai.

Tėvynė — Kaunas: Laisvės alėja, gėlių puokštelė ant grindinio plokštės Romui Kalantai atminti; vėl plazdanti liepsna prie Nežinomo kareivio kapo ir grandinės sutraukiusi Laisvės statula.

Tėvynė — Palanga: saulę palydinti minia ant jūros tilto; gintarai karališkai puikiam muziejui; gintarai gatvių kioskuose ir krautuvėlėse; „Pingvino“ ledai ir... bananai — 40 rublių už vieną!

Tėvynė — Šiluva: baltos Apsireiškimo koplyčios senutė valytoja klausia, „Ar matei Mergelės pėdą, viešnele?“ Šlapi ranka perbraukia altoriaus akmenį šoną, ji rodo įspaudą, panašią į vaiko pėdą. Ryškios pirštų duobutės.

„Ligoninių sveikata, melskis už mus! Mūsų ligų — didelė gausybė“.

Tėvynė — Kryžių kalnas. Neprašomas, neapsakomas, tik išgyvenamas, kai lengvam vėjui pučiant, tūkstančiai rožinių tylių barška, atsimušdami i tūkstančius kryžių. „Ačiū, Dieve, kad gyvas sugrįžau iš Sibiro“, „Dieve, gelbėk mūsų jaunimą!“, „Dieve, saugok Lietuvą!“ Širdim išrašytas viltingas skausmas, skausminga viltis.

Bet tu, miesteli mano, tu esi tėviškė. Tu uždėjai savo antspaudą ant mano širdies...

Kol man klevo lazda
Kelyje sulapos,
Mane ves visada
Prie upelės Kupos.

Čia išmokau kadais
Išdabintos vaizdais
Savo žemės kalbos
Prie upelės Kupos.

Jonas Graičiūnas